

RAAHE

Kohteen nimi:	Ristikari
MJ-rekisteritunnus:	
Määrittely:	”Rukoushuoneenpaikka”, Muistomerkki
Peruskartta:	2441 08 RAAHE
Koordinaatit:	p = 7176540, i = 3377400, z = n. 5 (alueen keskikohta) (Muistomerkki p = 7176599, i = 3377181)

Raahen nykyisestä kirkosta noin 3,5 km kaakkoon Lapaluodon kaakkoispuolella sijaitseva Ristikari mainitaan useissa yhteyksissä Saloisten kirkon vanhana paikkana. Esimerkiksi Samuli Paulaharju (Wanha Raahe, 1925, s. 9) mainitsee Saloisten emäseurakunnan ensimmäisen kirkon seisseen Ristikarilla jo vuonna 1329. Käsityksen pohjalta on Ristikarin länsiosaan tienristeyksen kaakkoispuolelle pystytetty muistokivi, jossa on teksti ”Salon / kirkko / 1249”. Mainittu vuosiluku on ilmeisesti peräisin Thomas Stenbäckiltä (Historiallisia kuvauksia Raahesta ja Saloisista, 1970 (käsikirjoitus 1757–1773), s. 12), joka mainitsee 1249 vedetyn rajan Salon ja Pietarsaaren välillä. Ensimmäinen maininta Salon kirkosta on vasta vuoden 1329 kymmenyssäännössä. Noin varhaisina aikoina Ristikarin korkeimmat kohdat (+6 m m.y.p.) ovat olleet kirjaimellisesti karikkona lahden suulla.

Saloisten kirkon historiaa selviteltyt Lars Pettersson (Templum Saloense, SMYA 90, 1987, s. 141, 146–148) käsittelee myös Ristikaria ja toteaa sen topografisesti mahdottomaksi 1300-luvun kirkonpaikaksi ja toteaa sen olevan hautausmaaksi liian kivikkoisen. Sen sijaan paikalla on ilmeisesti ollut saarna-/rukoushuone 1500-luvulla. Pekka Toivanen (Raahen tienoon historia 1, 1990, s. 622, vrt. myös sivu 169) kirjoittaa Stenbäckin pohjautuen kuinka 1600-luvun puolimaissa ”oli...vedätyttänyt ”Satamasta” eli Ristikarista tulevalle kaupunkialueelle, sinne suunnitellun Rantatorin eteläpuolelle ”markkinapaikalle” suuren kirkkotalon, jota...käyttivät... kunnes varsinainen kirkkorakennus oli pystytetty”. Itse asiassa Stenbäck (1970, s. 38) kertoo kuinka ”...siirretti uudelle markkinapaikalle Satamasta suuren kirkkotalon, missä pidettiin jumalanpalveluksia markkinaväelle kunnes kirkko ehdittiin rakentaa”. Ristikarista Stenbäck ei tässä yhteydessä puhu mitään, eikä missään muussakaan yhteydessä kerro Ristikarilla olleen minkäänlaista kirkkoa. Sen sijaan Stenbäckin mainitseman sataman kirkkorakennuksen paikantaa Ristikarille toinen 1700-luvun lähde (Carl Mentzer 1782 Petterssonin mukaan, Pettersson 1987, s. 131). Pettersson kertoo (s. 147) käyneensä Ristikarilla paikallisen oppaan kanssa. Opas oli löytänyt Ristikarin korkeimmalta kohdalta, karin itäosassa olevalta noin 40 m pitkältä tasanteelta, ”...hirsirakennuksen kivijalkaa muistuttavan luonnonkiviladelman. Tämän mitat olivat itä-länsisuunnassa n. 9,5 m ja pohjois-eteläsuunnassa n. 11,00 m. Nykyisellään ladelma ei salli täysin varmasti päätellä, onko kysymyksessä ihmiskäsin tehdyn kivijalan jäännös vai luontainen kiviröykkiö, jota myöhemmin on muuteltu. Mahdollisesti tästä olisi viety kiviä Lapaluotoon ulkosatamaa rakennettaessa. Mitään kivilatomukseen liittyvää perimätietoa... (opas) ei ollut kuullut mutta oli itse tehnyt johtopäätöksen, että kirkko olisi seissyt juuri tällä paikalla.” (huom. alleviivaukset M. S.). Kun Pettersson lisäksi toteaa, että kiveyksen mittatiedot eivät vastaa Stenbäckin ilmoittamia kirkkotuvan (huom.) mittoja, voidaan Petterssonin ajatella olleen varsin epäileväinen Ristikarin kivijalan suhteen.

Ristikarin alueen tarkastaminen tuli ajankohtaiseksi Raahen sataman Lapaluodon satamanosan asemakaavan muutos ja laajennus – kaavan laatimisen yhteydessä. Alue osoittautui varsin kivikkoiseksi korkeaksi kumpareeksi. Itäosa korkeimman kohdan yli kulki jo puretun sähkölinjan raivattu kymmenisen metriä leveä linjaus. Sen kummaltakaan puolelta ei löydetty mitään kivijalaksi tai sellaisen osaksi tulkittavaa kiveystä. Myöskään tämän länsipuoliselta hieman alemmalta alueelta ei kivijalkaa löydetty, vaikka lukuisten yksittäiskivien varaan olikin mahdollista ajatella seinälinja tai

kaksi, mutta kokonaisen, tiedossa olleiden mittojen (noin 8,9 x 14,25 m/Pettersson, s. 147) mukaista rakennuksen pohjaa ei näiden varaan ole mahdollista rakentaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että historiatietojen mukaan Ristikarissa näyttäisi sijainneen kirkollinen rakennus, rukoushuone, joka ilmeisesti on siirretty nykyiseen Raaheen 1650-luvulla. Kun kyseessä on ollut rukoushuone eikä varsinainen seurakuntakirkko, ei paikalla ole ollut hautausmaata, jollaiseksi kivikkoinen mäki ei maastollisestikaan sovellu. Nyt tehdyn tarkastuksen aikana Ristikarilta ei (enää) voitu löytää mitään jälkiä siellä ilmeisesti kerran sijainneesta rukoushuoneesta saati mistään muustakaan rakennuksesta. Muistomerkistä voidaan todeta, että se paitsi sijaitsee väärällä paikalla, myös sen teksti on virheellinen. Salon keskiaikainen kirkko ei Ristikarilla ole sijainnut. Muistokivellä on kuitenkin oma paikallishistoriallinen arvonsa osoittamassa Ristikariin liittyvää tietoa siellä todennäköisesti 1500-luvulla sijainneesta rukoushuoneesta.

Kohde tarkastettu 10.6.2010

Aiemmat tutkimukset: ei raporteja maastotarkastuksista, ks. kuitenkin Pettersson 1987, s. 147.

Kuvat: PPM DG VH 5:2010:03:01-02

Kartta: Peruskarttaote 2441 08 RAAHE

Oulussa 4.5.2011

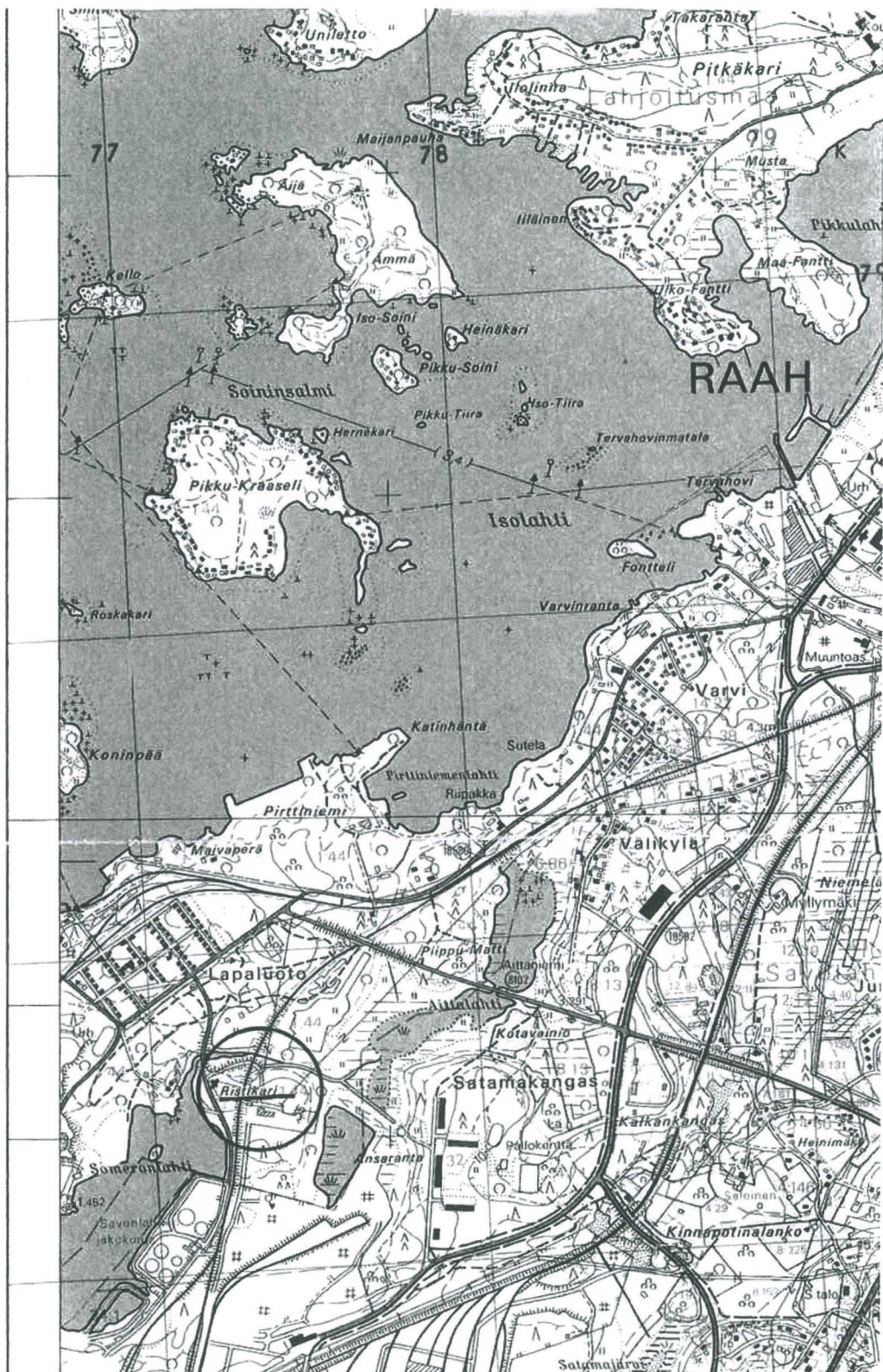
Mika Sarkkinen

tutkija

Pohjois-Pohjanmaan museo

RAAHE (hist.aika) Ristikari

”Rukoushuoneenpaikka”, muistomerkki.

2441 08 RAAHE

p = 7176540, i = 3377400, z = n. 5 (alueen keskikohta)

(Muistomerkki p = 7176599, i = 3377181)

Tark. 2005 M. Sarkkinen